

בכור המהפכה

הרצאת זיכרון לאהרון קציר

7.5.96

נושא: " תורת האבלוציה במשנתו של הרב קוק "

משתתפים: מר אברהם קציר

פרופסור יוסף בן שלמה – הפקולטה למדעי הרוח ע"ש אנטין, אוניברסיטת ת"א

דברי הקדמה: פרופסור מרטלו דסקל – דקאן הפקולטה למדעי הרוח ע"ש אנטין.

מר אברהם קציר

אני מבקש לשבת בהרצאה האחרונה של פרופסור רק, היה קהל רב, חלק ישבו על הרצפה וכמה עשרות אנשים לא הצליחו להיכנס לאולם, אז א' אני מתנצל בפני כל אלה שהגיעו ולא מצאו מקום, ואנחנו החלטנו לעבור לאולם גדול יותר. ברור שיש בזה סיכון שמא האולם יהיה ריק ואני שמח לראות שהאולם מלא. אני גם שמח שפרופ' בן שלמה, נעתר להרצאה לזכר אבא על הנושא שאחד הנושאים שהיו קרובים ללבו זה הכתבים של הרב קוק, ולפני שאני אעביר את רשות הדיבור לדקאן של הפקולטה למדעי הרוח שבה הלכוד לא הסכים לפתוח, אני רוצה להגיד שביציאה לפני שאתם הולכים הביתה ישנם שוב טפסים שמי שרוצה לקבל אינפורמציה, מידע, על ההרצאות הבאות שתהיינה נא למלא את הטפסים. יש שם גם הודעות על ההרצאות הבאות. יש עוד דבר אחד ישנו הספר שאבא כתב לפני 25 שנה שיצא עכשיו במהדורה השנייה בהוצאת 'עם עובד', וחנות הספרים 'דיונון' ביקשה שנשים כפי שאנשים אחדים אחרי ההרצאות ביקשו לברר כיצד לרכוש את הספר, אז יש כאן את הטפסים ולפני שאתם הולכים הביתה אתם מוזמנים למלא את הטפסים.

אז פרופסור דסקל בבקשה.

פרופסור מרטלו דסקל:

ערב טוב. כבוד גדול לי והתרגשות מיוחדת לשאת דברי פתיחה וברכה בצידת הרצונות מכובדת זאת ולהשתלב במסורת המבורכת של הנצחת זכרו של איש מדע גדול, אהרון קציר ז"ל.

ככל איש מדע גדול, הקדיש מזמנו וממרצו לחשיבה וכתובה לקשר בין מדע ורוח, בין מדע וחברה ובין מדע ומוסר.

ההנחה הבסיסית היתה שהמפעל המדעי והשלכותיו הם עד כדי כך חשובים לאנושות כולה שהם, אין הם רכושו הבלעדי של המדען וכל עזרה לאזרח הזכות והחובה ליטול חלק כמיטב יכולתו בדיון על כיווני ההתפתחות המדעית הרצויים, על הקצאת משאבים למדע ועל ההשלכות של הישגיו וגם כישלונותיו וסכנותיו על כל ההיבטים של חיינו.

סדרת הרצאות זו בבחירת הנושאים והמרצים מכל רובדי הקמפוס והחברה נאמנה לדאגותיו אלה של אהרון קציר.

ההרצאה שנשמע היום תעסוק בשאלה הסבוכה והקשה של הסתירה לכאורה בין מדע המסתמך כמצוות קאנט על השכל והתבונה בלבד לבין מסורת חשיבה הרואה את עצמה מחויבת לעיקרון נוסף – אמונה דתית. אדם הנאמן לשתי דרישות אלה, לכאורה, לכוד בבעיה של נאמנות כפולה.

במדינת ישראל המכילה ציבור דתי לא קטן ובתוכו מדענים לא מעטים, יש לסוגיה הזאת עניין מיוחד ואקטואליות רבה. כולנו מודעים לניסיונות המעניינים ברמה המעשית לרתום את הישגי הטכנולוגיה, הטכנולוגיה המתקדמת ביותר למאמץ לשמירת השבת ולחיים המודרניים להשתלב זה בזה בלא קשיים מיוחדים.

כולנו ערים ברמה המעשית והמוסרית לשאלות המתעוררות סביב סוגיות כגון: השתלת איברים, הנדסה גנטית ועוד כהנה וכהנה אפשרויות שמדע פותח בפנינו היום להתערבות במהלך הטבעי של חיי האדם והבריות.

שאלות אלה ואחרות מתעוררות לא רק בהקשר של הדת היהודית, אלא הן שאלות המביכות כל אדם חושב באשר הוא, שהרי אין לנו תשובות מן המוכן לקונפליקט האפשרי בין יכולתנו הטכנולוגית מדעית ורצוננו לנצל אותה לבין ערכים אלה או אחרים שברצוננו לכבד.

פרופסור בן שלמה, אדם חילוני המושרש עמוקות במסורת היהודית והבקיא מעין כמוהו במחשבת ישראל ובפילוסופיה כללית, ללא ספק יאיר את עינינו ויחשוף בפנינו אלמנטים של מסורת זו הלא מוכרים לרובינו שיש בהם לתרום להעשרת הרהורינו על הסוגיות שהזכרתי.

אך ברשותכם ארחיב קצת ובקצרה את הדיבור הבעת היריעה מעבר לפאן היהודית.

מאז המצא הכנסייה הקתולית בעקבות תומס אישקרינוס את הקורפוס האריסטוטלי כמבטא אמיתות על אודות העולם, התעוררה השאלה שנותרה תחילה בגדר שאלה היפותטית בלבד של ניגוד אפשרי בין הנאמר בכתבי אריסטו לבין הנכתב בדברי הקודש. מאמץ פרשני רב הושקע בימי הביניים כדי למנוע עימות חזיתי בין השניים וזכה למידה רבה של הצלחה.

אחד הכלים האידיאליים המעניינים שנוצרו אז כדי להתמודד עם הבעיה היתה אבחנה בין התיאולוגיה רציונאלית לבין תיאולוגיה נגלית, לשניה הוענקה סמכות בלעדית בכל הקשור לפירושם והבנתם של עיקרי האמונה הנוצרית, נסותרות האמונה וציווי מוסריים ומצוות, ואילו לראשונה המסתמכת לא על כתבי הקודש אלא על יכולת ההכרה, הרציו של האדם, הוענקה הסמכות לקבוע בכל הקשור לעובדות.

הדואליזם בין ערכים ועובדות בו דגל ישעיהו ליבוביץ, אינה שונה במהותו מהאבחנה הנ"ל בין שני מדורי התיאולוגיה. העימות בין השניים נמנה על סמך ההנחה שלא יתכן, לא תיתכן סתירה בין תוצאות ההפעלה של השכל האנושי לבין דרישות האמונה הדתית, שהרי מקורם באותו אל עצמו. אך עצם העימות ע"י סמכות דתית של תורה מדעית מסוימת, כגון זו של אריסטו, הפרה את עיקרון הפרדת הסמכויות בין שתי התיאולוגיות וסופה שהביאה לעימות שכה רצו למנוע, שכן משפג תוקפו של המדע האריסטוטלי עם המהפכה המדעית של המאה ה-17, עמדה הכנסייה בדילמה קשה או לדחות את התיאוריות החדשות ולהכריח אנשים כמו גליליאו להתכחש להן, או להודות בטעותה. לכאורה, ישנו פתרון פשוט, לא באמונה הדתית הטעות אלא אצל המדע האריסטוטלי שלא השכיל לגלות את האמת לאשורו. נכון שפתרון זה פוגם בעקרון של האינפאליביליות של הכנסייה ושל האפיפיור העומד בראשה, אך סביר היה לצמצם את הנזק על ידי הגבלת עיקרון זה של אינפאליביליות לתחום של התיאולוגיה הנגלית בלבד. ואכן תהליך כזה החל אז, אך עד היום הוא עוד לא הסתיים. אולם הבעיה לא היתה כל כך פשוטה כפי שהיא נראית, עם התפתחות המדע התעוררו חדשות לבקרים סתירות בין הקביעות העובדתיות שבכתבי הקודש לבין התגליות המדעיות. סיפור הבריאה למשל סותר את תורת האבולוציה. הכרונולוגיה המקראית סותרת ממצאים גיאולוגיים ואסטרונומיים. ההיסטוריה המקראית תואמת רק חלקית את הממצאים הארכיאולוגיים.

הסיפור המקראי הראשית אהה ריבוי השפות בתקרית של מגדל בבל, סותר את הידוע לנו על התפתחותן של השפות והקשרים שביניהם ועוד ועוד.

מה לעשות לאור סתירות אלה, למי משתי הסמכויות לתנ"ך או למדע להעניק את זכות הבכורה, האם ניתן בכל זאת ליישב ביניהם, האם קיימת אפשרות של גישה פלורליסטית, דרישה שתאפשר את קיומן של תיאוריות, קיומם של תיאורים שונים של המציאות זה בצד זה אף אם הם נוגדים זה את זה.

במהלך הדורות מיטב המוחות התאמצו למצוא פתרונות לסתירות שנתגלו.

אביא בפניכם דוגמא מעניינת ומעט ידועה הקשורה לראשיתה של הדספרין הידועה כביקורת המקרא, שלעיתים היתה לה השפעה גדולה מאוד על הגותו של ברוך שפינוזה: אדם בשם איזאק לפירר שנפטר ב-1676, כתב ספר בשם 'הקדם אדמיים'. שפורסם ב-1640. הוא העלה בספר הזה את ההשערה שכל החלק ההיסטורי של המקרא החל מספר בראשית אינה מתארת את תולדות האנושות כולה כפי שהוא מתיימר לעשות אלא רק את תולדותיהם של היהודים וצאצאיהם.

(אני כבר אגמור)

בצידם של אלה קיימים עמים רבים אחרים שהוא מכנה אותם 'קדם אדמיים' שאין המסופר חל עליהם בכלל. עולמם של אלה היה עולם 'אובסיניני', שבו שלט הכלל 'אדם לאדם זאב'. ללא מושג וגם ללא אירועים בעלי משמעות קוסמית או דתית.

רק עם בריאתו של היהודי הראשון והוא אדם מתחילה ההיסטוריה האלוהית בעלת משמעויות ותכלית. לפירר התבסס על ניתוח מדוקדק של הטקסטים במקרא, על מסמכים פגניים ובעיקר על המסמכים האנתרופולוגיים על אודות השבטים שנתגלו בעולם החדש.

נתונים אלה הציפו אז את אירופה בעקבות הכיבוש של אמריקה והציבו בעיה קשה לפירושם של הטקסטים המקראיים על אודות התפשטותו של המין האנושי. כיצד הגיעו אם בכלל צאצאיו של נוח למקומות מרוחקים אלה? כיצד להסביר את היותם פראיים יצורים דמויי אנוש אך נטולי אנושות ויותר קרובים למעשה בהתנהגותם לחיות ויש להם נשמה כלל, ועוד שאלות כאלה וכאלה.

פתרונו של לפירר עלינו להודות היה אלגנטי ואף הלם את הרעיון המנחה של ההפרדה בין התיאולוגיה הנגלית שרק עליה אמור לחול הטקסט המקראי לבין התיאולוגיה הרציונאלית, כלומר המדע. הטבע והקדם מדעניים בתוכו התקיים לו מאז ומתמיד על פי חוקיו הוא והתערבותו של האלוהים, יצירתו של ההיסטוריה בעלת תכלית וקדושה אין לזהותה עם בריאת העולם וקביעת חוקיו או עם בריאת האדם והתנהגותו הטבעית. הוא ברא יהודים ועליהם ורק עליהם ועל צאצאיהם הטיל משימות וחובות. תחילה תורתו של לפירר שיעשעה את מנהיגי הכנסייה כולל האפיפיור, אך עד מהרה התברר להם שהיא מסוכנת והוא נאלץ להתכחש לרוב טענותיו.

אני מגיע לסיכום, לא ארחיב את הדיבור על כל מה שיש לאמר על הסיפור הזה, אבל אומר רק שכל אחת משתי הסמכויות הללו, הסמכות הדתית והסמכות המדעית המתיימרת להיות עדיפה על זולתה וחסונה בפני הספק ולדעתי, כל עוד ימשיכו אלה או אלה להאמין שבידם המפתח לאמת כולה ורק לאמת, קשה לדמיין שימצא 'מודוסיונדי' ביניהם.

יחד עם זאת, העובדה שגדולי תורה בני זמננו כמו הרב קוק הקדישו מחשבה לנושא ואולי תרמו להבהרתו, כפי שנשמע כעת מפי פרופ' בן שלמה, מלבבת ומעוררת תקווה. גם אם לא נזכה כאן לפתרון הבעיה, אני בטוח שמה שנשמע יפקח את עינינו ויחייב אותנו לשקול מחדש עמדות שהתרגלנו אולי אליהן מכוח האינרציה או מכוח תרדמתנו הדוגמתית.

פרופסור בן שלמה.

פרופסור בן שלמה יוסף

מוריי ורבותיי, לפי ההקדמה של הדקאן אני צריך לשנות את הנושא ולדבר על, זה בהחלט נושא מכובד, לדבר על הנושא היחס בין דת ומדע לפי ערכות. אהה אבל מה לעשות הכנתי הרצאה יותר מצומצמת מבחינה זו שמתייחסת לתחום אחד במדע ושבו אולי תתברר תשובה לשאלתו של פרופסור דסקאל, לגבי הנאמנות הכפולה.

כל מגמתו של הרב קוק היתה להראות שלעומק העניין או כפי שהוא אומר זה סוד העניין הנאמנות איננה כפולה, למרות שבאופן חיצוני ובאופן שטחי יש אכן נאמנות כפולה והוא דן במפורש כמובן בשאלה הזאת.

אינני יודע כמה אהרון קציר שלזכרו ניתנות ההרצאות האלה הכיר את כתבי הרב קוק. שמעתי עכשיו שאכן התעניין, אבל אין ספק בלבי שהיה מוצא חן בעיניו אותו קישור לאיתורות מדעיות והמשמעות הפילוסופית שלהם. זה מה שמייחד את תורתו של הרב קוק ונותן לה מעמד מיוחד לפילוסופיה היהודית בעת החדשה.

זוהי שיטה קומפריאינסיבית, כלומר היא מקיפה באופן שיטתי את כל ענפי המחשבה הפילוסופית ואת הפיסיקה או אונטולוגיה, תורת הכרה, תורת מוסר ופילוסופיה של ההיסטוריה ומסקנות מתוך כל השיטה הזאת כולה לגבי תולדות ישראל.

השיטה כולה היא כללית אבל היא מובילה אל המסקנות שהוא הסיק, כגון היחס החיובי שלו לציונות, הצדקה שיטתית של התנועה הזאת החילונית, הציונות החילונית לא הדתית ובזה הייתי אומר גם יחיד בצידוק השיטתי הזה ההיסטוריוסופי הזה אולי הוא היחיד במינו גם במחשבה הציונית בכלל.

כמובן זוהי תורה דתית מה שקוראים דתית, אבל הייתי אומר שמעבר לשאלות שנוגעות לעם ישראל ולסמכות ההלכה וכן הלאה אהה היא דתית לא הרבה פחות, אהה לא הרבה יותר נניח משיטות כמו, נניח של לייבליץ או וואייטד.

היא נבנית מתוך התייחסות מפורשת גם לתורות פילוסופיות מודרניות וגם לתורות מדעיות מודרניות, התייחסות שהיא נועזת מאוד בשביל אישיות חרדית כמוהו. מפני שכולנו יודעים כולכם יודעים אני מקווה שהרב קוק לא היה כפי שהאדמור מגוש ששמע את הזקן ששמע את כל ההשמצות עליו, בא לבקר אותו ויצא ממנו בתדהמה ואמר 'הוא בכלל לא רב נאור'.

ובכן זאת אומרת רפורמי או משהו, כן? כלומר היה איש הלכה בעל סמכות הילכתית גדולה וכן הלאה והלך עם שטריימל, למרות שהיה ליטאי.

ובכן, הרב קוק עצמו מכיר בחידוש שחל בתקופה המודרנית החל במאה ה-17. הוא אומר כך, אני מצטט: "שלושת השינויים העיקריים במחשבה החדשה הם:

האחד: השינוי במהלך המחשבה החברתית.

השני: במהלך המחשבה הקוסמולוגית,

השלישי, במהלך המחשבה התבטאותית."

מה שמאפיין את שלושתם, את שלושת השינויים האלה היא אוניברסליזציה עוברת והולכת שבה ההבנה או לפני ההבנה אפילו, ההסתכלות על היקום הופכת כמובן, כידוע החל מקופרניקוס, רחבה ללא כל השוואה למה שהיתה במשך בימי הביניים. האיפיון השני הוא התגברות, מה שהוא קורא מגמת ההשתוות, כלומר התאחדות גוברת והולכת של הריבוי, מה שנחשב קודם לריבוי, התקדמות המדע המודרני מראה שהריבוי הזה הוא בעצם הוא אחד בתוך מערכת יותר כללית והתקשרות של תחומים שנראו נבדלים לפני כן באינטגרציה ביניהם.

אבל יש עוד מה שמאפיין את שלושת השינויים האלה הוא שהתרחבות של המחשבה היא קשורה גם או גרמה או קשורה, זו שאלה בפני עצמה, להתפשטות הולכת וגוברת של האידיאות האלה של המדעים האלה של הרעיונות המודרניים האלה.

כלומר, מה שמאפיין את העת החדשה היא ה-, כפי שהוא אומר הידיעות האלה עוברות גם להמון ולא רק כפי שהיה פעם, שעסקו בדברים, בנושאים האלה, יחידי סגולה כפי שהוא אומר.

החידושים האלה מחייבים לדעת הרב קוק שינוי הכרחי גם במחשבה הדתית. הוא אומר כך: כיום אי אפשר לצורה גסה של האמונה להחזיק מעמד. כלומר המינפודמנטליזמו, כן, לא יכולה להחזיק מעמד. כשהוא משתמש בתרנולוגיה המסורתית שיזועה כזו מימי הביניים הוא אומר כך: כשהחקירות המדעיות הולכות ומוצאות דיוקים מכוונים בתוך העלילות של התווה ובוהו עד כדי כך שמתאימות למטרת הבניין הגמור ושכלולו, הולכת בזה חכמת מעשה בראשית שהיא המדע, המדע, מדעי הטבע, הולכת בזה חכמת מעשה בראשית להיות תמיד יותר ויותר חוכמה גלויה שנדרשת ברבים, לא כפי שהיתה פעם איזה סוד ליחידי סגולה, מה שנקרא בלשון חז"ל מעשה בראשית, עד שאי אפשר עוד להסביר גם אמונה פשוטה לאנשים בינוניים, כי אם על ידי הרחבת הדעת וגילוי רזי עליון. אנחנו נראה עוד מה הם הרזים האלה, שהם עומדים ברומו של עולם, פתחי השערים שלמעשה בראשית, כלומר של מדעי הטבע, הם גורמים עצביים לפתיחת שערי מעשה מרכבה שזה כמובן מתופיסיקה, לפי המינוח המכובד.

ענינו כאן הוא בשינוי השלישי שהוא מציין ועליו הוא אומר כך: השינוי השלישי, מהלך המחשבה של ההתפתחות שנתפרסמה בכל השדרות לרגלי לימודי הטבע החדשים, עשתה מהפכה רבה בחוג המחשבות הרגילות.

ובכן, הוא מכיר בכך שהמחשבה, שההתפתחות כפי שקורא לה, היא עשתה מהפכה לא רק בתחום המדעי אלא מה שנכון כמובן בהשקפות שמעבר למדע. לא רק במעשה בראשית אלא גם במעשה מרכבה. אבל הוא אומר יותר מזה, הוא אומר יותר מזה, אמירה נועזת מאוד שמדגימה עד כמה הוא באמת האמין שאין נאמנות כפולה, בניגוד למה שחושבים, – תורת ההתפתחות ההולכת וכובשת את העולם כעת שהיא נחשבת באמונה הגסה, כפי שהוא אומר, וסותרת את דברי התורה שפי שדקאן הסביר מבריאת העולם לא מתאים וכן הלאה, נראית כסותרת, ולכן אסור ללמוד תורת האבולוציה וכן הלאה, כן, כידוע. הוא אומר – שתורת ההתפתחות ההולכת וכובשת את העולם כעת היא מתאימה לרזי עולם של תורת הסוד היהודית יותר מכל התורות הפילוסופיות האחרות.

הוא מוסיף עוד משפט שתבינו אותו בהמשך – "ההתפתחות ההולכת במסלול של התעלות היא נותנת את היסוד האופטימי בעולם, כי אין אפשר להתיימש בשעה שרואים שהכל מתפתח ומתעלה."

זה כמובן אפיון טיפוסי לרב קוק שהוא פילוסוף אופטימי עד כדי בעיות שמתעוררות כמובן לנוכח תפיסה אופטימית כזאת.

השימוש במונח הזה התפתחות יש לו כמה מובנים ושכבות בתורתו של הרב קוק:

ראשית כל, זה הייתי אומר משמעויות הולכות ומתרחבות, ראשית כל במובן הידוע התפתחות זה התרגום שלו לאבולוציה לתורת האבולוציה. תורת ההתפתחות היא תורת האבולוציה.

המובן השני, הוא במובן הלא מדעי של מדעי הטבע של הפיאולוגיה לא במובן של הפיאולוגיה אלא במובן קוסמולוגי כאשר הוא תופס את היקום כולו בתהליך, כתהליך של התפתחות ואח"כ גם במובן היסטוריוסופי, כשהוא מנסה להבין את החוקיות של ההיסטוריה כ, שוב תהליך של התפתחות היסטורית במידה רבה בדרכו של הגל.

ולסוף המובן הרחב ביותר ואולי הראשוני, הוא המובן המטופיסי. כדרכם של תורות מסוג זה של הרב קוק שהיא תורה מה שקוראים הוליסטית, לכן כל כך קשה לתת הרצאה על נושא מסוים שלה, מפני שכל אחד קשור בכל דבר אחר. היא עומדת עכשיו בצד אחר להעמיד אותה על מושג אחד ואפשר להגיד שתורתו של הרב קוק היא תורה של התפתחות בכל הרמות האלה אולי חוץ מאחד וגם הוא פרובלמטי כפי שמיד נראה.

ובכן, ברור אם כן שאם זו תורה כזאת אנחנו צריכים, אני צריך להעמיד בפניכם באופן מקוצר ופשטני את הבסיס המטפיסי, בשיטה המטפיסית של הנושא שלנו – תורת האבולוציה, כיצד היא משתלבת בתורתו.

אני אערבב בציטטות או לא הרבה אבל אביא עוד די הרבה ציטטות מדברי הרב קוק ואתם אצלכם תבחינו מתי אני מצטט את הרב קוק, בהבדל בין הסגנון היבש והדל שלי לבין הסגנון הפואטי, שגם קשה קצת לפעמים להבין, של הרב קוק, שהוא מתאים מאוד, בכוונה הוא אומר את זה, מתאים מאוד לתוכן של השיטה. יש כאן בהחלט הקבלה בין הצורה והתוכן של השיטה, מפני שכפי שנראה תפיסתו את העולם היא שכולו זורם כל הזמן והוא, הוא מדבר על כך שיש שירת החיים, שבעצם החיים היא שירה לא פרוזה, לא פרוזה הוא אומר אלא שירה וגם הלשון של רב קוק היא שירה ופרוזה ושימוש רב במטאפורות ודימויים.

ובכן, הבסיס הראשון המטפיסי היא האבחנה בין שני מושגים שהם הבסיסיים להבנת כל המשך השיטה המושגים של שלמות והשתלמות.

אני אקרא קטע: "נבנים אנו בשלמות האלוהית המוחלטת שני ערכים של שלמות: ערך אחד של שלמות שמצד גודלה וגמירתה אין שייך בה הוספה של מעלה".

כלומר, יש שלמות מוחלטת שבה זה מה שרמזתי שיש יישות אחת אולי, אומם מדוע, אולי אני מייד אתם מייד תבינו, שבה אין התפתחות, אלוהים גם מתפתח, אלוהים הוא ישות מוחלטת כדרכם של מושגי האל שהיא טרנזדנטית לכל המהלך של העולם. ומבחינה זו אי אפשר להגיד שיש בה הוספה או יש בה מה שנקרא השתלמות, הטבה או התפתחות. זוהי אומנם

מסורתית, טוב אבל הוא ממשיך, "אם לא היתה אפשרות של הוספה היה זה בעצמו עניין חסרון. כי השלמות ההולכת ונוספת תמיד יש בה יתרון".

כלומר, תהליך של הנמיות שהולכת ועולה, הולכת וחי, הוא קרא לזה הליכה וחי דל חי, יש בה סוג של שלמות שלפי התיאור הזה אין אלוהים.

לכן, אם השלמות צריכה להיות שלמה באמת, מוכרח להיות גם מכלול של יישות שהוא העולם, הוא היקום שהוא איננו השלמות המוחלטת שהייתי אומר הסטטית, כמעט הייתי אומר הפרמנידית, או כפי שאלוהים נתפס במסורת הפילוסופית והתיאולוגית, אלא יש גם שלמות מסוג אחר שאם לא היתה היה היתה מציאות חסרה והיא עצם הדינמיות.

כמו שאמרתי אלוהים כשהוא לעצמו הוא סטטי, אבל הוא מוסיף ואומר, עכשיו תקשיבו ותראו שמה שאמרתי קודם הוא לא בדיוק: "על כן לא תוכל השלמות האלוהית להיות חסרה את זה היתרון של הוספת הכח ועל זה יש באלוהות את הכשרון של היצירה, ההתאוות העולמית הבלתי מוגבלת ההולכת בכל ערכיה ומתעלה".

אתם מבינים כמובן מדוע זה מכניס ספק במה שאמרתי לפני שתי דקות ומעלה רעיון שיכול להיות מסוכן מבחינה דתית נאמר אורתודוקסית, מפני שאם ניקח בדיוק מה שהוא אומר כאן, שהשלמות האלוהית עצמה איננה שלמה בלי ההשתלמות אז יש לפנינו מושג של אלוהים שהוא כן מתפתח דרך העולם יחד עם העולם. קוראים לזה נפח לכל היותר לפחות פנאטיז אבל הביטוי הידוע הוא זוהי תפיסה פנטאיסטית, והשאלה הגדולה שלא אדון בה – האם הרב קוק בכל שיטתו עובר את הגבול הזה ומגיע לתפיסה פנטאיסטית. אותה שאלה גם נשאלת לגבי ליינזניץ שהאשימו אותו בספילוציזם ויש רגליים לדבר שצורתו הסודית היתה לא רחוקה מהפנטאיזם, ובכל זאת הוא ניסה להגן על עצמו בלי שיהיה רב ראשי, ניסה להגן על עצמו ובדרכים מסוימות שנכונות או לא לפני האפשרות הזאת שבעצם כל הדרגות של המציאות הם התפרשות של האלוהות עצמה. ואז כמובן האבחנה האנתולוגית בין האלוהים והעולם.

ובכן משפט כזה שמעתי כאן ביחס בין השלמות וההשתלמות הוא בוודאי מעורר את הבעיה והיא מופיעה גם בהקשרים אחרים, אבל זה לא הנושא שלנו. בסוף עוד נחזור לזה עוד רגע.

השאלה עכשיו היא, אם אכן יש השתלמות, מוכרח להיות השתלמות, שוב זה נוגע לעניין הבריאה למשל, כלומר, אלוהים היה מוכרח לברוא את העולם ואז זה כבר לא בריאה חופשית של העולם. כל הבעיות התיאולוגיות האלה הוא עוסק הוא מנסה להתמודד בהם ולא נעסוק בזה.

השאלה לענייננו היא מהו מקור הדינמיות הזאת, מהו מקור הדינמיות עצמה, עצם הפרנציפ של הדינמיות של העולם. מהו ההסבר המטפיסי כמובן וזו אני עדיין בתחום המטופיסיקה, מהו ההסבר המטופיסי לכך שיש בכלל התפתחות, למה שתהיה התפתחות. צריך למצוא איזה תשובה מטפיסית לעובדה הזאת והיא נמצאת אלה הרב קוק באופי המיוחד לשיטתו שהיא שיטה וולונטריסטית. וולונטריסטית היא שיטה שהיא מעמידה לא את השכל האלוהי בכיוון

עליה אחרי הרמבם במרכז השיטה אלא את הרצון האלוהי. הרצון האלוהי פועל בעולם באמצעות מה שהוא קורא הרצון העולמי, כלומר הרצון הקוסמי או הרצון הכללי שהו דחף אימננטי להוויה כולה להתפתח, שתהייה בכלל השתלמות ולא עולם סטטי.

אני מצטט שוב: "מכירים אנו את רצון העולם, המדרגה המתגלה בתוך נפש החיים של ההוויה".

כלומר, מה שנראה לנגד עינינו, בפירוש יש פה איזה דינמיות שמוכרחים לראות אותה לא רק כפי שנראה במושגים נאמר חומרים טהורים, הרי זה עצם התופעה של החיים שהם מתגלים לנו בתור רצן פועל ושואף. רצון כפי שנראה, ברור שלא רק לאדם מפני שסעיפיו של הרצון הזה מתגלים בכל, בדומם, בצומח, בחי, הוא מדבר בכל הפרטים ופרטי פרטים ובכללי כללים.

הולכים אנו ללמוד היקף כללותו, באים אנו לידי החלטה מסקנה שמגמה יש לרצון הזה. זה לא סתם רצון כפי שלמשל שופן האו חושב, והוא אכן הכיר את שופן האו, וזה אחד הפילוסופים שהוא גם כן וולטריסט, אהה תורה פסימית לא אופטימית אלא תורה פסימית מאוד והוא מתווכח במפורש וויכוח מעניין מאוד נגד הוולטריזם הבלתי מוסרי ה- המוסרי נקרא לו והפסימי של שופן האו מעמיד לעומתו מה שאפשר לקרוא וולטריזם מוסרי, כפי שתבינו עוד מעט.

כלומר, הרצון הזה הוא לא רק סתם רצון קוסמי עיוור אלא הוא רצון, יש לרצון הזה מגמה להתעלות.

עכשיו שאנחנו מתקרבים עכשיו לתחום של תורת ההתפתחות, כלומר לא רק הבסיס המטפיסי הכללי מאוד שלה, אהה אנחנו מכירים תפיסה כזאת אצל פילוסוף ידוע בזמנו, שהרב קוק הכיר אותו בלי ספק הוא אומנם מתייחס אליו והיא תורתו של ברקסון. גם ברקסון ראה בהתפתחות ובמיוחד בתורת האבולוציה משמעות פילוסופית מטפיסית והוא בעצם מגדיר באופן שונה את המטפיסיקה בספרו 'מבוא למטפיסיקה'.

הוא מדבר על כשם אחד הספרים שלו: ההתפתחות היוצרת *creating evoloshion*, כלומר יש פה איזה יצירתיות ולא רק תהליך הכרחי כאילו, אם כי אולי גם ההיווצרות עצמה היא הכרחית מלכתחילה, גם לזה נגיד עוד.

הרב קוק אומנם מבקר את ברקסון, כלומר ברור שהוא לא זהה עם תפיסתו של ברקסון, מפני שהוא בכל זאת רוצה לשמור על זה ברקסון שהוא הכיר. יש ברקסון המאוחר כלומר ספרו האחרון של ברקסון שהוא לא הכיר כנראה משהתפרסם בשנת מותו של הרב קוק ב-1935 ושם הוא הקריא לברקסון נטיות מיסטיות לא יודע לא יהודיות, דווקא הוא היה יהודי, אבל לא יהודיות אלא קתוליות ושם אולי העמדה שלו שונה. אבל ביצירות הידועות והמרכזיות אצל ברקסון יש תורה שהרב קוק איננו מסכים איתה. הוא אומר כך, אבל קודם אני רוצה לומר שבקטע שאקרא עכשיו הוא מתקיף את שני הכיוונים. הוא מבקר קשות את אותה אמונה פשוטה של פלמונותאיזם רגיל, מונתאיזם היבש המונותאיזמוס היבש, כפי שהוא קורא לזה,

העקר. כלומר בעצם האמונה של רוב שומר אמוני ישראל. הוא מבקר אותם מילים קשות ואח"כ מבקש את העמדה הפוכה של ברקסון.

הוא כותב כך: "וכשם שחשכה גדולה (חשכה גדולה) היא זו ההכרה שאינה יודעת רז עליון זה (כלומר שיש התפתחות של המגמה התכליתית) של השלמות האלוהית (שוב יש פה ניסוח מסוכן המגמה התכליתית של השלמות האלוהית, אבל אפשר להגיד שהיא נובעת ממנו ולא מזדהה איתו) של המגמה התכליתית של השלמות האלוהית ההולכת ומתעלה על ידי היצירה כולה לאינסוף ותכלית (כלומר אלו מילים קשות נגד אלה שלא מבינים שבבריאה, הבריאה כולה, היא אבולוציונית לא רק בביולוגיה אלא כפי שאנחנו נראה כל הבריאה היא כזאת, זוהי עמדה חשיכה גדולה, אבל גם בצד שני הוא אומר) כן אפילה היא הדיעה החושבת (זה נגד ברקסון, הוא מזכיר בפירוש את שמו) כן יותר מזה אפילה היא הדיעה החושבת שאין כאן כי אם זאת השלמות של ההתעלות ואין שלמות מוחלטה שאין שייך עמה בכלל ומצידה שימו שפה והתעלות, משום שהכל שלם וגמור התהליך מתמצא בעצם היותה התהליך של ההתפתחות וזאתי האפילה השרוייה בשיטתם של הפילוסופים המעפילים המודרניים" (המעפילים זאת אומרת מילים בתפיסה של התפתחות והוא כותב את שמו של ברקסון כאן כדוגמא לתפיסה הזאת).

כלומר, הטענה של הרב קוק אם כן נגד ברקסון, היא שאם אין כיוון למהלך ההתפתחות, כלומר אם אין יישות של שלמות מוחלטת בין אם היא נמצאת בקצה העליון של השיטה של המערכת כמו אצל ליינדניץ היא אמונה עליונה, או שיש איזו קפיצה ממנה ומכל המערכת אל הטרנזנדנט, בגלל זה אמרתי זו שאלה שלא אעסוק בה. אבל מכל מקום, אם יש יישות מוחלטת כזו השלמות המוחלטת, אז אפשר לדבר שיש כיוון במהלך ההתפתחות. אבל אם אין, אם אין מושג כזה כמו אצל ברקסון בתקופתו זו, שאין אצלו מושג אלוהים, אלא הייתי אומר הוא אולי כמו פנטאיסט הוא אומר, זה זה הוא עצמו, התהליך הזה עצמו אם אתה רוצה לקרא לו את זה הוא אומר באיזה מקום, אבל ברור הוא שמה שקיים הוא מה שקיים בנטורליזם, זה תפיסה נטורליסטית, אהה אם אין מטרה כזאת כאילו או כיוון כזה, אז לדעת הרב קוק, אין הצדקה לדבר על אבולוציה על התפתחות. כלומר, איזה תהליך שיש לו, שאתה קורא לו מתפתח אתה קורא לו ככה, כן, אלא יש תופעות עוקבות בזמן, קודם זה אח"כ זה אח"כ זה. אבל בכל זאת, ברקסון הרי חושב שיש התפתחות ולא רק שאלו עובדות עוקבות בזמן בלבד, ואז הוא אומר, אתה לא יכול לקבוע ולא להתוכח אם זה טיעון נכון או לא אבל זה טיעון לא קל מדוע ברקסון טועה.

אבל מעבר לביקורת המטפיסטית הזאת, שברור שזו שאלה מטפיסטית מקבל הרב קוק את תורתו הוויטליסטית של ברקסון על העולם כולו כתנופה של חיים מה שקורא ברקסון 'הילן וויטאל', כן, הינף זה תורגם בעברית נדמה לי, הינף של חיים, הינף של חיים, שממנה נובע ענין חשוב, בעיקר דווקא על התרבות המודרנית, אצל הרב קוק באופן בולט וחזק הרבה יותר מאשר אצל ברקסון, הרציפות בין הרוח והחיים או החיים והרוח, כלומר שני התחומים האלה שהייתי

אומר, המשבר בתקופה המודרנית עומד אולי על אי היכולת לאחד ביניהם, כפי שאפשר לראות גם בספרות המודרנית.

הרב קוק: "הרוח היא מדרגה גבוהה ואינטנסיבית של החיים, כשם (זה הצד האחר השני של המטבע) כשם שהחיים הביולוגיים הם מדרגה עמומה ונמוכה של הרוח". כלומר אבחנה בין החיים והרוח היא לא אבחנה של שני תחומים שנאבקים זה בזה וסופרים זה את זה, אלא הם באמת הוא אומר הטבע והרוח או החיים, זו הטבע חיים כפי שאמרתי. כלומר, כשאנחנו מסתכלים על הרוח, התופעה של הרוח במונח היגלייני 'גאיסט' על הרוח, אנחנו מוצאים, לדעת הרב קוק, שכאן בעצם מגיעים לשיא התכונות של הטבע הביולוגי שכולנו יודעים ואני אספר בקיצור: ראשית כל מה מאפיין אורגניזם חי כן כלשהו באשר הוא חי?

א. היחס מה שקוראים היחס האורגני, כן היחס המיוחד בין האחדות וריבוי. כלומר יחס שבונה כל יצור פרטי לא כקיבוץ מכני של חלקים אלא מה שהרב קוק קורא, ריבוי מאוחד, ריבוי מאוחד במערכת קולוונטית והמערכת הזאת תקבע את היחס הזה, נקבע על ידי עקרון צורני, איכותי ולא רק על ידי צירוף חומרי כמותי של מרכיבי הגוף החי הזה.

שנית, הזהות העצמית של כל יצור חי ששומרת על עצמה או נשמרת, בכל התמורות שעוברות על האיברים השונים, כידוע עדיין אנחנו אומרים זה עד מותו של היצור האורגני הזה זה אותו יצור מסוים.

וכאשר הזהות הזאת מהווה, זה הנקודה השלישית, תהליך של יצירתיות ונביעה עצמית שמוספרת רק מתוך האורגניזם הזה עצמו ורוצים להבין אותו.

ורביעית המגמה שהרב קוק חושב שזה מגמה תכליתית וגם הביולוגיה נמצאת כידוע בצרות בעניין הזה שהיא קשה לה לתאר באופן זספקטיבי את העובדות, אם נשתמש במילה הגסה הזאת שהיא המילה הכי גסה היתה בתחילת המדע המודרני, תכלית. זאת אומרת הביולוגיה היא מצב יותר קשה או יותר בלתי מפותח מאשר הפיסיקה, ולדעת הרב קוק, כמו כל הפילוסופים שראו את הדגם להבנת המציאות לא במתמטיקה או בפיסיקה מתמטיקה, דגם המטפיסי להבנת המציאות היא בדגם של מדע הביולוגיה.

מכל מקום, פה האיפיון של יצור ביולוגי היא גם המגמה התכליתית שהיא דחף מתמיד, כל עוד שהגוף בזמן שהאורגניזם חי, הוא דחף שמתמיד למימוש עצמי של עצמו עד כמה שאפשר יותר יהיה עצמו, כן, והדחף הזה נובע מתוכו של האורגניזם עצמו.

יהיו התיאורים המדעיים של ה-D.N.A וכן הלאה מה שיהיו, ברור שכאן יש תפיסה עקרונית של המייחד מבחינה, עד עכשיו לפחות, אימפירית פשוטה בין מה שאנחנו קוראים לו בברור יצור אורגני ומשהו לא אורגני, אם מכל מקרים כידוע שמתחיל להיות ספק אם זה כך או כך, אבל בעצם הספק מעיד שאתה בכל זאת מחפש קריטריונים מסויימים שמאפיינים את היצור החי האורגני.

כמובן שלפי הרב קוק או לפני זה אפילו צריך לומר, שהתכונה של הגידול הזה הבלתי פוסק של האורגניזם הם קווי אופי של החיים גם בגילויים הנמוכים ביותר, הם רק מגיעים לפיתוח

הנפלא באמת והרוח האנושית שהיא גם כן בנויה, כפי שהוא אומר, גם העולם כל החזות הרוחנית עולם אחד הוא, גם הוא תוכן אורגני יש לו. אבל התכונות האלה מבחינה זו הן מאפיינות כל יצור חי.

התכונה של הגידול הבלתי פוסק זאת היא עצמיותה של תכונת החיים. הדינמיות היא מהותה של החיים, היא מפסיקה אז היצור מת.

למרות שאתה חושב שיש לך מצבים סטטיים הרי, הרב קוק אומר, התכונה של הגידול הבלתי פוסק הזאת לא נפסקת לעולם ואם היא נפסקת נדמה לך שיש איזה מעמד של חיים סטטיים שלא משתנים הרי זו אשליה. זה מפני שאתה אינך יודע שבפנימיותם הם פועלים בלי הרף, שוב דומה מאוד להשקפתו של ליינדניץ.

ברור לפי הרב קוק, מקור הדינמיות הזו לא יכולה להיות בעולם עצמו, מקור הדינמיות מוכרח להיות מה שהוא קורא הרצון האלוהי, שהוא מתבטא מה שהוא קורא הרצון הקוסמי, כפי שאמרנו.

אם עד עכשיו דיברנו על אורגניזמים, אורגניזמים ואמרנו שרוצים להבחין ויש כאלה שהם ככה וככה, הבעיה הזאת בפילוסופיה של הרב קוק לא קיימת, ושלדעת הרב קוק, יש רציפות גמורה, שאם אתה רוצה לקרוא לה התפתחות הרוח עד שהיא מתגלה כרוח, או אם אתה רוצה להגיד התפתחות החיים, שהרוח מה שאנחנו קוראים רוח אינה אלא האינטנסיביות הגבוהה ביותר לעוצמה הגדולה ביותר והאושר הגדול ביותר וכוח ההשפעה בעולם הגדול ביותר שמוכר לנו עד היום על הפלנטה הזאת. יותר מזה הרב קוק לא יאמר, מפני שהראייה שלו כמובן היא הרבה יותר רחבה, ולא רק זה, אלא שלפי הרב קוק, לא רק האורגניזם הוא אורגני אלא הממשות כולה זה תורה לא חדשה, הממשות כולה היא אורגניזם.

אני מצטט: "שאנחנו מסתכלים ביצירה כולה המוחשית (הנתונה בחושים ה'נקרית') שאנו מסתכלים ביצירה כולה המוחשית אנו רואים את האורגניזמוס הכללי שבה, איך החלקים קשורים הם ושלובים זה בזה".

והוא התרשם חוויה יסודית כמו שלכל פילוסוף יש לו כמה חוויות יסודיות, חוויה יסודית אצל הרב קוק היתה שוב כמו אצל ליינדניץ, החוויה מן האושר העצום של גילויי החיים בעולם, החיים מלא חיים, הצומח, החי. גם ביצור הקטן שבקטנים הוא אומר, בא לידי ביטוי הפלא הגדול הזה, הפלא, הנס הזה של הופעת החיים. הרבגוניות המדהימה של בעלי חיים קטנים דווקא.

אני קראתי באיזה מקום שיש כלומר אלפי מינים של יתושים רק, אנחנו יודעים, אה הריבוי של בעלי חיים קטנים דווקא והזעירים ביותר שנמצאים על כדור הארץ, מעוררת ברב קוק חוויה שהיא לא פחות חזקה מן החוויה של המרחבים העצומים של היקום.

אהה הוא אומר "הננו מתפלאים בהסתכלותנו לעומק היצירה בקטנותה, בפרטי האיברים של בעלי החיים היותר קטנים". הוא אומר במקום אחד, לא רק מה שכתוב בתהילים צריך להגיד "מה גדלו מעשיך אדוני", אלא צריך להגיד "מה קטנו מעשיך אדוני".

אי אפשר אומר הרב קוק, לבנות את הבניין הקוסמולוגי הכלי האורגני שהוא באמת מאוחד בקשר אורגני, אי אפשר לבנות אותו בחשבונות של ערכים מטריאליסטיים. חשבון מכניסטי כזה, הוא אומר, בונה את קליפת החיים, בשעה שאנו רוצים להבין את החיים את תופעת החיים בעצמם.

בעניין זה, הייתי אומר שהרב קוק היה מסכים בכל ליבו לדבריו של הפיסיקאי הדגול לינספור שאמר, הוא גם לא היה ביולוג, אבל זו היתה התחושה שלו גם כן, "החיים הם עובדה ראשונית של המציאות, שלא ניתן לגזור אותה מן הפיסיקה ולא משום דבר אחר במציאות".

זו לא קביעה מדעית כמובן, זה מדבר כאן אדם שיש לו מחשבה ש- שהיא נניח פילוסופית, אבל וודאי הרב קוק היה מסכים לכך והוא ניסח את זה בשלו כפי שהקראתי לכם.

כלומר הרב קוק, מדגיש כמו כל הוויטליסטים, את המרחק והפער האיכותי שבין התנועות המכניות לבין התכונות האורגניות שמאפיינות כל גוף חי.

הוא טוען כמו לינספור באמת, שהחיבור היותר מתוקן של כוחות אלקטריים, תוצאותיהם הכבירות לא יוכלו להדמות לתוצאות המרשימות בשיא גודלן ובהדר סיודורם היוצאות מכל תופעת חיים.

לפחות הייתי אומר מבחינת הקריטריון מדעי של פרדיקציה זה די נכון אפילו במצב המדע היום כל אחד יודע שהמדע יכול לתאר לעשות פרדיקציה איך ינוע כוכב עצום או כוכב שביט, ולא עדיין לא יכול לעשות פרדיקציה אולי אפילו לא על תנועה של חתול וודאי וודאי לא של אדם.

אולם האורגניות לא מוגבלת כפי שאמרתי ליצורים שמופיעים בבירור וחיים, אלא היא חלה על כל המציאות כפי שאמרתי. היקום הוא לא רק אם כן בעל מבנה אורגני, שימו לב זה טענה שניה היא לא זהה, קודם אמר שהוא בעל מבנה אורגני אבל הוא לא רק בעל מבנה אורגני אלא הוא בעצמו כולו חי. כל, אני מצטט שוב: "כל יש חי הוא באיזה אופן ויש בו", שימו לב יותר מזה "ויש בו איזה צד הכרה" לא רק הוא חי, אתם רואים הרוח האנושית שהיא מגלה את ההכרה בצורה ברורה יש דרגות של הכרה שהן נמצאות עמומות יותר אצל בעלי חיים מפותחים, עוד יותר עמומות אצל בעלי חיים יותר נמוכים, אבל העיקרון הוא עיקרון אידיאליסטי כמובן. ושוב נובעת שוב השאלה האם הרב קוק היה אידיאליסט, כלומר כמו ליינדינג, אהה יש דרגות של חיים שהם גם דרגות של הכרה וגם דרגות של חופש כפי שהוא אומר. אפילו באחד הרעיונות החשובים ביותר שהוא מזהה בעצם, כפי שנראה את הטוב עם החירות, דרגות של חירות. הוא אומר כך, כאשר בנסיון האינטירי אנחנו רואים תכונות משותפות לכל בעלי החיים לפחות עד לאדם, כל התכונות האלה קיימות בהעלם בכל אופני המציאות, ואני מצטט עכשיו:

" החיים התרדמתיים שבדומם" כלומר אין דומם בעצם גם הדומם הוא בעצם חי, אלא שהחיים הם בתרדמה עמוקה מאוד. " הם התחלת הברק ההולך ומזהיר בתוך העולם הצמחוני, מתפלג אלפי רבבות קווים מיוחדים ושונים" כלומר זה היווצרות המינים, כן " הם באים עד מקדש

החיים", כלומר כאשר מדובר על בעלי חים ממש מה שאנחנו קוראים בעלי חיים אהה פרופר, כן, "ושם הם מתפוצצים כבר בעליצות, הולכים ועולים באבולוציה מן החיים עד רום עטרת בוראי עולם האדם."

כלומר, חלוקת המציאות של ימי הביניים כידוע בין אזורים של דומם, צומח, חי ודבר, הופכת כאן לא לאזורים שונים זה מזה, אהה שונים זה מזה, אלא דומם צומח חי מדבר אינם אלא שלבים בשלשלת הרציפה הזאת או בתהליך, יותר טוב משלשלת, של היקום כולו, הם בעצם כפי שהוא אומר "ענפים שונים" של מה שהרב קוק קורא "עץ החיים" וכל מי שלא רואה את זה ורואה פירוד בעולם אז הרי הוא רואה דבר קרוע מגודל הכל מן קיצוץ בלביות הייתי אומר של האורגניזם של העולם.

התפתחות הביולוגית, אם כן לפי הרב קוק, אינה גילוי חומרי של תהליך ההשתלמות של היקום כולו של ההווה כולה והיא שואפת לפי התפיסה המטפיסטית שלו, שואפת לקראת השלמות האלוהית שהיא הגאולה הקוסמית.

השאלה היא שוב שאלה כמובן, כן, השאלה היא האם יש פרשנות שונה לרב קוק, למשל רוטנשטרייך מה טען רוטנשטרייך, חושב שלפי הרב קוק בסופו של דבר יש התלכדות בין, תהיה התלכדות, התלכדות בין התהליך לבין השלמות ואז יש לו וודאי תפיסה שוב פרובלמטית, או שזהו תהליך שקוראים לו תהליך אסימפטוטי, כלומר אף פעם לא תהיה התלכדות ואז הוא שומר בכל זאת על איזשהו אבחנה בין הישות המוחלטת, השלמות המוחלטת לבין השלמות ההולכת. אבל ברור שהעולם נתפס אצלו כהולך ומתקרב אל, מסתמן והולך יותר ויותר וזה מתגלה בכל התחומים מן התחום הפיסי ועד ההיסטוריה, כפי שאמרתי תפיסה אופטימית שחושב שלמרות, אני אגיד עוד מילה על זה, שיש נסיגות וקלקולים, הוא ידע שיש, אבל בסופו של דבר המהלך הוא מהלך עולה.

כלומר, הרב קוק, מקבל כמה מהיסודות של תורת האבולוציה עצמה, כדגם ביולוגי, דגם ביולוגי להשקפה מטפיסטית. אבל הוא גם מתאר, הוא גם מקבל את האבולוציה בחלקה כתיעוב במידה שאבולוציה מדעית באמת ולא אינטרפרטציה כפי שהיא נראית, ושהוא מציע את האינטרפרטציה כמובן מתחרה לזה אבל אם נקבע למדע האידיאולוגיה עצמו מה הוא מתאר בתהליך תורת האבולוציה אז הוא מקבל אותו כתיאור אמיתי, תאור אמיתי. תורת אבולוציה אכן מתארת אל נכון את המציאות ואלא מה זה נראה כאילו זה סותר כמו שנאמר זה סותר את מה שכתוב בתורה. אז הוא אומר זה השקפה שטחית והא מדבר על זה ומוכיח עד כמה שאי אפשר להחזיק מלכתחילה בפנטליזם כזה ואם מישהו מבין את רזי העולם, כלומר את סוד העולם, מבין שאכן כאן יש גם תורה ממש נכונה מדעית שלא סותרת כלל את ההשקפה לפי בריאתו של היהדות, אלא אדרבא מתאימה לה ביותר.

צריך להבחין אם כן, זה ברור, אני מקווה שברור לכם, שצריך להבחין והרב קוק די מבחין יותר מפילוסופים אחרים בין היגדים מדעיים מובהקים, שהוא לא מתעסק בהם, שהם הם כוחם יפה לתורה מדעית אמפירית לבין, ואין אצלו קביעות כאלה, לבין המשמעות הפילוסופית והדתית שניתנת לתופעות הניסיונות האלה.

הפירושים לתורת האבולוציה כידוע ניתנו מתחילתה, מאז שדרווין פרסם את ספרו הידוע והם מתיימרים להיות תיאור של המדע האבולוציוני עצמו. מה שלא נכון, אלא הם פרשנות פילוסופית מסוימת וסוציולוגית מסוימת, שהרב קוק מתנגד לה בתכלית לפרשנות הזאת.

אתם יודעם שמדובר על תורתנו של דארווינסטיות מה שנקרא באמת דארוויניזם של ספנסר או של האפטי, שהסיקו מכאן גם מסקנות בתורת מוסר ובסוציולוגיה.

לדעת הרב קוק, האבולוציה לא מלמדת רק על הישרדות החזק, שזה אומנם נכון שהיא מופיעה באבולוציה, אבל זה לא ממצה את המהות של המציאות בכללותה. כלומר, אין רדוקציה ואסור לעשות רדוקציה ואין בה כמדע אם הוא מדע מדויק אין בו רדוקציה של רוח האדם והמוסר האנושי על הליכים ביולוגיים או אפילו פיסיוולוגיים, כן, כלומר אין תיאור של המציאות הפיסית הגשמית של ההתפתחות המינים ואין הצדקה לומר שהיא פילוסופיה רדוקציוניסטית. כמובן עשו ממנה פילוסופיה רדוקציוניסטית ושאמרו כמובן שהרוח האדם, המוסר האנושי, אינה אלא אידיאולוגיה או השלכה של התהליכים הביולוגיים.

התפתחות של החיים בטבע הובילה, כפי שאנחנו יודעים, הובילה את החיים ליכולת הפעילות הרוחנית שהיא באדם, אבל תכלית ההתפתחות היא לא רק ליצור מינים חדשים שהיא בעלי חזקים יותר, התגברו, בעלי יכולת גדולה יותר, אלא וכאן מכניס כבר הרב קוק את העמדה האופטימית וגם את הטרנולוגיה הפילוסופית שלו, "אלא היא גם הולכת ליצירת חיים טובים יותר שזהים" והזהות הזאת אולי גם אי אפשר להסביר אותה אם היה לי זמן מבחינת הלשון הביולוגית עצמה, חירות גדולה יותר, אצלו הטוב זהה עם החירות.

מדוע בעלי חיים יותר מפותחים יותר חופשיים למרות שלא מדובר עדיין בחופש של המודע מעצמו כמו של האדם והאדם יכול כמובן לוותר על החופש שלו וגם על זה הוא דן, ושוב לא אכנס לזה.

מבחינה זו האבולוציה היא גילוי ביולוגי למהותה של הממשות, שלגבי הרב קוק, אכן כולה הולכת לקראת מה שהוא קורא לא רק השלמות מבחינה אנתולוגית, אלא הוא קורא לה גם הוולונטריזם המוסרית שלו "הטוב העליון". מושג כזה כמותו והוא כמובן מושג ערכי שאין לו שום מקום בתיאור מדעי, זה ברור והרב קוק לא מתכוון לתת כאן תיאור מדעי.

אבל תרשו לי להזכיר לכם את דברי הסיום המפורסמים של דארווין עצמו בספרו 'מוצא המינים', דברים מוזרים, הוא כותב כך: "מאחר שהבירור (סלקציה כן) הבירור הטבעי אינו פועל אלא לטובתו ובטובתו של כל יצור, קיימת נטייה בכל המציאות הגופנית והנפשית להתקטן לקראת השלמות"

זה דארווין, אז יכול להיות שהוא ממליץ מליצות ככה במילים האחרונות של הספר, אינני יודע, יש כאן ביולוגיים אינני יודע מה הם חושבים על זה, אבל זה לא חלק מהשיטה שלו, מהתורה המדעית שלו, זה לא היגד מדעי זה היגד זה משתמש במונחים עם צליל ערכי, אין לו מקום כמובן בתורה המדעית הערכית כמובן.

ובכן אם המהלך של האבולוציה הוא רק דגם בעולם הפיסי לתהליך שקיים בכל התחומים התת ביולוגיים והאנושיים, הביולוגיים והאנושיים שהם השלב העליון בהתפתחות עד עכשיו, הרי ההתקדמות הזאת להיות טוב יותר, להיות חופשי יותר, היא כמובן לא מודעת. לרוב בעלי החיים יש כבר מקרה גבול אולי לזה, יש תודעה או אין תודעה. על כל פנים, היא מגיעה לידי תודעה היא יכולה להגיע לידי תודעה, כמו שהרב קוק מציג, כן, תודעה של הרב קוק אבל לא רק הוא, היא יכולה להגיע לתודעה של כולנו, שיש אכן תהליך כזה והשלב הזה הוא מכריע, מפני שכאן אומר הרב קוק, בלשון הגלייני, שדרך ההכרה של האדם בתהליך הזה, כלומר לא רק תודעה, התודעה יש וודאי גם לבעלי חיים מפותחים, אבל תודעה עצמית. טוב אבחנו בין תודעה לתודעה עצמית נמצאת גם אצל ליידימיק, התודעה העצמית היא הופכת את התהליך לתהליך שמשותף בו האדם עצמו על ידי ההכרה האנושית, אני מצטט "ההוויה מכירה את עצמה". ביטוי הגלייני ממש.

אומנם, כמובן, עם כל זאת שמדובר על הגילוי הגבוה הזה של ההתפתחות, ההתפתחות יוצאת לפועל, החיים מתחילים להתגלות במקום ובזמן מסוימים, כאשר אני מצטט: "תנאי חיים ותנאי גידול מוכנים לה". כלומר, תנאים פיסיים, החיים מתחילים מתנאים פיסיים, מבחינה מבחינה אמפירית, נאמר כן, מבחינת תפיסתו המטפיסית של הרב קוק, בעצם אין מקום לאבחנה הזאת בראייה המטפיסית. אבל כשאנחנו מסתכלים אנחנו רואים שמתחילים, שהאבולוציה מתחילה ממה שקורה כאן הערפל, אומר כך "הם יוצאים מתוך הערפל התווה ובוהו, שם מתנוצצים רסיסים מוצלים, נאחזים על ידי תנאי החיים והגידול לעלות לרום היש והיו לנשמת חיים".

כל השיאים הרוחניים האלה שאליהם יעדם מגיעים מהראשית הנמוכה ביותר. כל ההישגים של התרבות, האומנות, הפילוסופיה, הדת, כל ההישגים האלה מתחילים מההתחלה הנמוכה ביותר.

אני מצטט: "החיים צלילי יופי וחוכמה, אדירי גבורה והופעה מתחילים לא ממקום שכבר יש שם ביטוי של אומר והגיון, כי אם ממחשכים, ממחשכי החומר, ממחשכי מי יודע שם הביצות האלה, ממחשכים".

אבל הדחף לשלמות זה החשוב לראות, הדחף לשלמות שמתגלה גם באבולוציה, הדחף בשלמות מוטבע בהווה הזאת מלכתחילה, מפני שבלעדיו לפי הרב קוק, לא היה מתחיל כל התהליך הדחף האימננטי הזה.

ואני מצטט שוב: "משטף דקיק של חיים אוכל עוד החיים והרי עולה ומתרחב עולה ומתעלה במסלולו, קונה לו תמיד נכסים חדשים מוסיפים על הראשונים, מתארגנים הם יחד לחטיבה רבת ההון".

הדחף הזה, כפי שאמרנו, הוא לא יכול להיות מוסבר לפי הרב קוק, במכניזמים חומרניים וכאן הוא בהחלט היה מסכים שוב להשתמש במונח אריסטוטלי, שכמה פילוסופים מודרניים התחילו שוב להשתמש בו במובן הרחב ולא אולי במובן המקורי. כלומר, הדחף הזה

שאימננטי באבולוציה קודם בעצם ל- באופן מהותי לתהליך הזמני שבו האבולוציה קודם היו המכשפים האלה ובעלי החיים הנמוכים וחייזקים וכן הלאה, מבחינה מהותית בלשון אריסטוטלית הוא קודם כשם שהסיבה התכליתית קודמת לתהליך עצמו. כלומר התכלית קודמת מבחינה עקרונית מהותית לתהליך שמתפרש ב- מבחינת התופעות בזמן, כמובן בזה אחר זה.

השפעת החיים הזאת נדחפת אם כן מאיזה דחף פנימי או מזיכרון הוא קורא לזה של התחלתה שממנו היא מתחילה, אבל גם נמשכת במובן מסוים על ידי התכלית שלה, כמו אצל אריסטו כן, היקום כולו נמשך אל אל השלמות, אל, במקרה זה, האל שהוא השלמות המוחלטת ונסחף כאילו נמשך למעלה לכיוון למעלה. הוא אומר כאן שזה בעצם תנועה של תשובה. מושג התשובה אצל הרב קוק הוא לא של אנשים שחוזרים בתשובה. מושג התשובה הוא מושג שחותך גם כן את השיטה כולה והגילוי הראשוני של המטפיסי הוא שבעצם כל התהליך הקוסמולוגי זה תנועה של תשובה, מפני שהוא חוזר בתשובה, כן הוא שב אל מקורו אל תכליתו שנקבעה עוד לפני שכאילו הספיק התחילה ההתפתחות עמידה לפני, היא פרובלמטית מפני שכמובן איך הוא תופס את הרעיון של הבריאה 'יש מאין', היא כמובן פרובלמטית היא לא פחות מבעיית הפנטאיזם וכמובן לא אגע בה.

ההתפתחות המורגשת הוא אומר מלמטה למעלה הוא החזיון של סעדי התשובה של המצוי כולו, של המצוי כולו. החפץ האדיר הזה שנמצא, שפועל בכל בכל תנועה והוויה וגם באבולוציה בתחום הביולוגי, החפץ האדיר הזה שואף בהוויה כולה לשוב אל מקור המציאות כולה. הוא משתמש כאן בביטוי מסורתי של המיסטיקה היהודית "נשתאוה בגוף הדמרקה" כלומר להשאוב בתוך היישות האלוהית עצמה. התהליך הזה למרות שהוא עולה מלמטה למעלה, כפי שהסברתי, הוא כלומר הוא מהלך רצוף בכיוון אחד, הוא לא פשוט. כמובן הרב קוק יודע שהוא לא פשוט, אלא הוא תהליך דיאלקטי, זה שוב תכונה המייחדת את שיטת הרב קוק בפילוסופיה החדשה. זוהי פילוסופיה דיאלקטית, כולם יודעים מה זה, כלומר גם מה שנראה כנסיגה כקלקול, הם שלב הכרחי בתהליך. כלומר מה שנראה לנו כקלקול תקופות ירידה כפי שהוא קורא לזה, אלה הם מצבי ביניים שאינם משנים את הכיוון הכללי של המהלך בכללותו והנסיגות האלה יהפכו לאיזה נקודות זינוק להמשך שלו ביתר עוצמה.

אני מצטט: "כל תקופה איטית מיליונים שנים כמובן", כן פה לא מדובר על שישה ימים כן. "כל תקופה איטית מכינה כוח לתקופה יותר מהירה לעלייתה" ההתפתחות אם כן תהליך דיאלקטי, דרך מסובבת מסובכת שיש בה מעלות ומורדות, שבו גם המורדות והנסיגות מלאות הינן רוח של עלייה וקדמה".

ההתפתחות לא תסתים, זה לא מתקבל על הדעת הוא אומר, שהיא תסתים באדם. האדם הוא על הפלנטה שלנו עד עכשיו המדרגה הגבוהה של האבולוציה והיא גבוהה באמת גם אם לא קוראים לה טובה היא וודאי גבוהה מבחינת כל קריטריון של ארגון מסובך יותר ויכולת חזקה יותר, שליטה חזקה יותר, תודעה רחבה יותר וכן הלאה. היא לא תסתים באדם, במין האנושי, אלא היא נמשכת כבר עכשיו דרכו לשלבים גבוהים יותר, שעדיין מדובר על המין

האנושי בשלבים גבוהים יותר. מהלך ההשתלמות וההשתכללות הוא אומר שואף לקראת בחירות גמורה אל שלטון השתלמות שלטון רוח האדם על עצמו ועל העולם, כאשר בשלב הבא של ההתפתחות יגיע האדם לכוחות יצירה שלא ישוערו בכלל במצב הנוכחי שלנו.

הוא אומר כך ההישגים המדעיים של האדם בזמננו וגם היכולת שלהם להשפיע על הטבע דרכם, הם רק סימנים ראשוניים לעתיד הרחוק הזה, שבו אני מצטט "רוח האדם ברצונו יתגלה בהוד גבורתו הרבה יותר ממה שהתגלה עד כה בפעולותיו הטכניות הטכנולוגיות". זוהי דרך שהיא, שעומדת בפני כולנו, בפני המין האנושי דרך שהיא אינסופית, התעלות של אינסוף נכונה לפניו של האדם, אומר הרב קוק, מפני שאדם רוצה לחרוג מעבר לטבעו האנושי הנתון על ידי הנתונות של הלידה שלו מעבר למה שאיצ"י קורא האנושי, האנושי מדי. הוא רוצה להתעלות, שואף להתעלות ממעל לגבול של נברא שיהיה, הוא אומר את זה במשפט חריף, יהיה במדרגת השלמות של בורא, של בורא. זה מבחינה מטפיסטית משפט חריף, אבל דווקא מבחינה, הייתי אומר מציאותית פשוטנה קונקרטיה הוא כמובן נכון, כלומר כשם שהוא הגיע למדרגה של בורא על הפלנטה הזאת, מי יודע מה הוא יכול לעשות בהנדסה גנטית וכן הלאה והוא גם יכול להרוס את כל הפלנטה הזאת אם הוא ירצה.

כלומר זה מצב שבו האדם עצמו, השלב הזה באבולוציה עוד לפני שהוא מגיע לשלב הבא שפה יכול להיות שיתפתחו אולי נניח בכוחות פרפסיכולוגי של טלפתיה או אינני יודע. כלומר הוא לא מדבר על זה כמובן ולא עושה סיינטיק שכן וכל סיינטיק שלו שבורי סוסייסינק אומר הרב קוק, מפני שאנחנו לא יכולים להשאר כמובן תמיד כל סיינטיק ישנו איזה מדניפיקציה של דבר שכבר נמצא, כן, שאנחנו כבר מכירים אותו בצורה זו או אחרת.

כל הרעיונות האלה שדיברתי עליהם הם דומים באופן מפליא, מפליא לתפיסתו של ישועי ישרועי קתולי, שהרב קוק לא הכיר אותו והוא לא הכיר את הרב קוק והם חיו באותו זמן והוא אותו פליאונתולוג ופילוסוף קתולי טיאר דג'רדן, הצביע על זה כבר כדבר בשם אומרו, אהה שהוא הצביע על הקרבה מפליאה מאוד בין הפאנתולוג הישרועי הזה לבין הרב הזה הרב החרדי הזה הרב בן קוק. מפני שהם בקיצור נמרץ, אני מראה את נקודות הדימיון, הרי גם אצל טיאר דג'רדן, עומדת במרכז השקפתו רעיון ההתפתחות, הוא גם היה ביולוג כן, אבל זה חשוב לעניינינו גם אצלו יש אותו פירוש מטפיסי לאבולוציה, לתורת האבולוציה עצמה.

כלומר הרב קוק וכך גם טיאר דג'רדן רואה את המציאות כולה החומרית והרוחנית כתהליך תלאולוגי, תכליתי, רצוף, שאי אפשר להבין אותו אלא על יסוד של מציאותו של אלוהים, כמקורו וכתכליתו כאחת.

אני מצטט עכשיו לא הרב קוק, אלא טיאר דג'רדן, בתרגום מאנגלית שנעשה מצרפתית: "כי רק על ידי הנחה זו של מציאות אלוהים כמקור של תכלית העולם, כי רק על ידי הנחה זו תוכל ההתפתחות להתקדם בתוך מסגרת קבועה. כשנניח את אלוהים בחינת כוח מניעה נקודת מוקד וערב (גרנטיי כן) וערב גם יחד, הראש של ההתפתחות. מאחר שהתכלית הפנימית של ההתפתחות היא התערבות התודעה".

זה מה שיהיה עד היום או התודעה והתודעה העצמית, הרי אומר טיאר דג'רדן, כי יש להניח שהאפשרות הזאת היתה מנוחה כלולה בכוח, בלשון אריסטוטלית, היתה פוטנציאלית גם בשלבים הקודמים.

ואני מצטט שוב מדבריו עצמו: על חומר יש לו פנים (פדון) יש לו איזה פנימיות. כל אותו חומר חומר יש לו פנים שהוא באין תודעה והסיבוכן ההולך ורב מביא לידי דרגות תודעה מסובכות יותר ויותר. אנחנו איננו מסוגלים לגלות את התודעה הזאת אלא לאחר שהחומר הגיע לידי דרגת סיבוכן גבוהה, כלומר במין האנושי, אולם לאמיתו של דבר היא קיימת מתחילה בכל. ההתפתחות התודעה במין האנושי, היא רק הכנה לפי טיאר דג'רדן לשלב הבא של האבולוציה שבה השלב הבא יהיה מה שהוא קורא 'אולטרא אומן', כלומר בינת אדם על שהוא מין חדש של של האבולוציה כמובן יכול לקחת אותם מיליונים שנה שקרו עד שהתפתח האדם.

כאן אני רוצה להעיר הערה לגבי טיאר דג'רדן, ברור שאלו השקפות פילוסופיות שהן לא חלק מהפילאונטולוגיה, אבל שוב הוא באופן אישי היה ביולוג, מה שהרב קוק איננו והכנסייה אסרה עליו לפרסום שום דבר מהכתבים הפילוסופיים שלו והוא היה הישועי והוא ציית. כלומר התירה לו רק לפרסם כתבים מדעיים ואת הכתבים הפילוסופיים כלומר הספר המרכזי 'דפלונו אופ מן' – תופעת האדם הוא לא פרסם, אבל אחרי מותו כמובן שמעו ופרסמו את הדברים.

התורה ש-, הם טוענים שהוא פנטאיסט כמובן, האשמה היא שהוא פנטאיסט, מפני שהוא מכניס את התהליך הזה של ההתפתחות העולם בעצם כחלק מהתפתחות ביטוי להתפתחות האל עצמו, הוא מגן על עצמו, ואני לא אכנס כאן איך הוא מגן על עצמו. הוא ירצה להגן על עצמו הרב קוק לא ירצה להגן על עצמו. אתם מבינים זה היתרון של היהדות של אותו חלק בלתי סימפטי של היהדות אבל כבר גרשון שלום אמר, ביהדות לפחות אין לנו לפרוט על השקפות. כל מה שאתה שומע על ההלכה ואדם כמו הרב קוק לא עושה לא רפורמי או משהו, כן, אז לא יבואו אליו ויגידו לו שהוא, גם לא הבינו כולם את מה שהוא כתב, אבל עדיין אין בעניין הזה כמו בכנסייה שיש כבר בעניין הזה כללים וצריכים חותמת. אתם יודעים כולכם שכל קתולי טוב שמפרסם ספר יש שם חותמת של אישור של הצנזורה הכנסייתית.

הוא מנסה להגן על עצמו ולא אכנס לזה כאן, אומר רק שהביטוי שלו הוא שוב דומה בפרשנות שלו לזה של הרב קוק, אבל המינוח שלו הוא שההתפתחות של האדם יגיע לאולטראומן, אבל ההתפתחות של היקום כולו שואפת ומגיעה למה שהוא קורא – נקודת אומגה, ואז באמת אם הוא מתכוון שהיא מגיעה באמת לנקודה הזאת, אז כמובן אולי האשמות שהאשימו אותו פנטאיזם הן נכונות.

אהה, טוב אנח הבטחתי לדבר רק שעה, אז אני צריך פה עוד 8 דקות לגמור ואני אגמור. אהה, כלומר אני לא אדבר על דברים שיש להם גם השלכות אגב אקטואליות היום, מפני שאמר לי שעה ואני ארצה שעה. כך אני נוהג. אני לא אוהב שאחרים עושים לי את זה, אני לא עושה

להם. שעה אמרו לי אז יהיה שעה. יהיה מקום לשאלות. לא אבל אומר על מה לא אדבר, לא אדבר על ההמשך והיא האפליקציות ההסטוריוסופיות של המטפיסיקה והקוסמולוגיה הזאת, שאפשר להגיד עליה וככה במשפט מסכם בלי להסביר – שכשם שהאבולוציה, תהליך האבולוציה נתפס אצל הרב קוק כתהליך "היסטורי" (במרכאות) כלומר תהליך האבולוציה שהוא מתאר את תולדות את התפתחות בעלי החיים, את התפתחות המינים, הוא רואה אותם כהיסטורי, כתהליך היסטורי במובן זה "היסטורי" (במרכאות) במובן זה שהיא בעצם תולדות הרוח, זו הגדרה של ההיסטוריה, תולדות הרוח במדרגות הנמוכות הקודמות להופעת הרוח באופן גלוי. ככה ההיסטוריה אצלו היא אבולוציונית. הוא תופס את ההיסטוריה כאבולוציה כהתפתחות אידיאלקטית שיש בה נסיבות גדולות כמובן זה ברור יותר בהיסטוריה אולי מאשר בטבע, קלקולים גדולים מאוד, עדיין זו תפיסה אורגניסטית של ההיסטוריה שובו של היקום לפי כל קווי האפיון שאפיינתי בקיצור שמאפיינים אורגניזמים.

הדבר הנכון לגבי כל ההיסטוריה האנושית, בדרכו של היגל במידה רבה הוא מדבר אבל כמובן שמעבר להיסטוריה הכללית הוא מתעניין גם בגילוי של הדיאלקטיקה במהלך ההתפתחותי הזה בהיסטוריה של עם ישראל והמסקנות האקטואליות שהוא הסיק לגבי זמנו.

אומר רק במילה שהדיאלקטיקה שלו מסבירה את התקופות השונות של תולדות ישראל, שהם יציאת מצריים ובית ראשון, בעיקר בית ראשון ובית שני הגלות, ועכשיו מה שהוא קורא גאולה, כאשר יש משהו תשובה לא תשובה מה שחוזרים בתשובה, אלא תשובה במובן הזה שהעם היהודי חוזר שב אל ארצו שנקרא הציונות והציונות החילונית דווקא. היא מתבטאת באופן דיאלקטי בחיזוק הוויטאליות, הגופניות של העם העומדת כאנטיטיזה הכרחית ל-2000 שנה שבו לעם ישראל לא היה שום ביטוי פיסי מדיני וכן הלאה והיא היתה כולה יצירה רוחנית ומבודדת מן המציאות ההיסטורית הריאלית ומן הצדדים הויטאליים.

זה כמובן כל המחלוקת בין הרב קוק לבין פילוסופים אחרים גדולים בתקופתנו כמו הרמן כהן או רונצוויג, שאכן אומרים שכך זה צריך להיות, שראוי שעם ישראל יהיה חלש, זה מהותו של עם ישראל שהוא חלש, ולכן ראוי שיהיה בגלות, כמו שאמר רונצוויג – להיות יהודי פירושו להיות בגלות, או איש כמו ג'ון סטינר שבאולם הזה דיבר נדמה לי ואיזה תלמיד שאל אותו, אתם מכירים את ההשקפה שלו בעניין הזה, אבל להשקפה שלך אין שורשים, אז הוא אמר אני לא עץ אני לא צריך שורשים, אם אני יהודי אני בטח לא צריך שורשים והמולדת שלי היא מולדת מטלטלת, בכל בית מלון הוא אומר אני אורז את הדברים. ובכן זו השקפה מנוגדת לרב קוק, אפשר לבחור מה שרוצים ויש לזה כמובן השלכות לגבי יחסו לציונות החילונית שהיא בהכרח חילונית, לפי הרב קוק, כלומר אם בהכרח אז יש מצב חיובי ואכן היא מצב חיובי, מפני שהחילונית מבליטה את אתם דברים שדוכאו במשך הגלות כלומר התחום האסטטי כמו הקשר לאדמה וכן הלאה, חקלאות וכן הלאה. ולכן מוכרחה התגלות חילונית, הוא לא הסכים לציונות הדתית, כלומר לא לא הסכים יפה תבוא עליכם הברכה, אך מבחינה פילוסופית ראו שכאן יש תפיסה שרואה בתחייה הלאומית של עם ישראל, בזמנו, בציונות, רואה שלב דיאלקטי שיגיע בסופו של דבר לאיזה סינתיזה בין הצד הויטאלי הזה לבין הצד

הרוחני, אותה סינתיזה שהיא מבוססת בה מבחינת השיטה הפילוסופית בתורה המטפיסטית והקוסמולוגית שלו.

ובכן, זה על זה לא אדבר, אלא אסיים, אסיים בתפיסת החיים של הרב קוק שכמה ראשי פרקים נתתי לכם, בזיקתה למוות. לא אוכל לפתח את הרעיון, אבל בכל זאת תרשו לי מילים אחדות לצטט מדבריו, תפיסת החיים הזאת של הרב קוק קובעת את ההסתכלות שלו, אני מצטט "על אותה האפילה של חכמת החיים הבינונית קוראת למוות".

צריך להתגבר, ראשית כל הוא אומר על הפחד מן המוות ומתגברים על הפחד מן המוות ו "ראשית כל כאשר עולה הביטוי לאי הרצון שלא לחיות יותר" כן, מפחדים מסוף החיים, אלא צריך להיות יסוד חיובי, אהבת החיים עצמה צריכה להיות חיובית, אתה צריך לאהוב את החיים באשר הם חיים ולא רק מצד שלילת המוות, שהחיים הם כאלה שאני לא מת עדיין, כן, נו, אז הוא אומר, לא ההפך, "ראשית כל אהבת אתה תמצא את היחס של אהבת החיים עצמם" מפני שהחיים הם בעצם גילוי אלוהי הבולט ביותר, הכל הוא גילוי אלוהי, כן, אבל החיים הם הגילוי האלוהי שיש לנו על כדור הארץ שלנו.

ואני מצטט: "החיים כשהם מוכרים בערכם הטוב הם בעצמם מסירים הם את התבלול מעיני ההכרה לראות שהמוות הוא חיזיון שווא. טומאתו היא שיכור. מה שבני-אדם קוראים מוות הרי הוא רק תגבורת החיים ותעצומתם". זה הפירוש שרוצים לשמוע כדי שהרי כולנו נמות, מה הוא רוצה להגיד על זה, מפני שהוא לא מתכוון לעולם הבא במובן הפשוט, כן, הוא אומר לא המתים של העולם הבא. כל הדיון שלו הוא כאן איך להסביר באיזה מובן המוות הוא בעצם אינו אלא אילחיה. אתם יכולים לקרוא ב'אורות הקודש' את התפיסה שלו. הוא לא היחידי שיש לו תפיסה כזאת, אהה ואנחנו לא יכולים לדון בה כאן. אומר רק דבר אחד, שלפי הרב קוק, הניצחון על המוות היא בעצם המטרה האחרונה של כל התפתחות החיים. יש אפילו הוא אומר סימנים פשוטים הוא אומר, בעולם המצוי שלנו, בזה שיש פשוט הערכת חיי אדם בפשטות, יש כידוע הערכה הולכת ומתערבת של חיי האדם, אבל ברור שזה לא ניצחון על המוות וההתכוונות לקראת הניצחון המלא הזה היא מוכרחה להיעשות בהשתתפות הפעילה של רוח האדם זה גם כן הוא הופך מנברא לבורא ואני אסיים בקטע על הנושא הזה:

" וזה היינו נקראים ובשביל כך אנו נלחמים, בכל הנפילות אשר נפלנו לא יעתיקו רגלינו מהמטרה העליונה והנשואה שנשמתינו. בוא נעבור אליה דרך כל השלבים ודרך כל השבילים המסובכים, אבל באו נעבור לאותה החירות אשר עברה היינו חיים היא תהיה המנצחת בעולם, לפני יכרע המוות בך ולא יזכר ולא יפקד הופלה לנצח".

תודה רבה.

כן יש שאלות אולי, אז אולי תנהל את הדיון.

פרופסור מרסלו דסקל

יש הרבה שאלות. כן פרופסור ניימן. אולי ישמעו אותך, תבוא לכאן.

פרופסור ניימן

זאת לא שאלה זאת ביקורת

פרופסור מרסלו זסקל

זאת לא שאלה זאת ביקורת, נו יותר מעניין

פרופסור ניימן

(פרופסור ניימן לא מדבר לתוך המיקרופון, מדבר ממקום מושבו, ולכן קשה לשמוע אותו בבירור)

טוב קודם כל, אני מוכרח להגיד שההפרדה שלך בין מדע...

פרופסור מרסלו זסקל

גם על הרב קוק

פרופסור ניימן

והמדע בודק את ההנחות הכלליות והאנתולוגיה בודקת את ההנחות הכלליות של המדע והאבחנות הפילוסופיות חייבות לקחת בחשבון את הממצאים הבאים... אתה וודאי מכיר היטב וההפרדה הזאת איננה מקובלת.

פרופסור יוסף בן שלמה

אולי תרשה לי רק להגיב על החלק על קונספשיין בעניין זה ובעניין אחר

פרופסור ניימן

טוב נלך להתחלה

תגובות מהקהל

צוחקים

פרופסור יוסף בן שלמה

לא אני רציתי להגיד בקיצור רב גדול בעניין הזה, צריך להבחין בין מסקנות פילוסופיות בנתונים הבאים לבין 'פילוסוף אופ' סיינס' פילוסופיה של המדע, שזה בכלל לא ענינו.

פרופסור ניימן

... הפילוסופית

פרופסור יוסף בן שלמה

זה לא אותו דבר, פילוסוף של מדע קודם כל מדבר וכן הלאה, זה כבר היותר חדשים, זה פילוסופיה של המדע. זה כל ההרצאה שהיא לא הפילוסופיה של המדע, זה היה משמעויות פילוסופיות שהן עצמן לא מדעיות כמובן של נתונים מדעיים כגן האבולוציה.

פרופסור מרסלו דסקל

טוב בנושא הזה אתם מסכימים, תמשיך.

פרופסור ניימן

האופן שהצגת את התיאוריה הדארוויניסטית שעל פי הרב קוק, שגוי לחלוטין ובפרטיו. מהי המגמה באין תכליתיות באין וודאות כדי לראות בתהליך הדגם הכלליות והאדם יכול היה שלא להיוותר ולא היתה תוכנית מראש ואין... והמחיר ששולם ואין כרגע מקום לאופטימיזם, המחיר ששולם בתהליך הזה שה- כדור הארץ בין... אדיר ופנימי שלא המשיכו להתפתח ורק אחוז קטן מהם שחיי... המשיך בהתפתחות שלו. עכשיו טיאר דג'רדן יש לו באמת אהה מילים רבות ויש לו מושגים וזהו פאן.

פרופסור יוסף בן שלמה

על מי אתה מדבר על הרב קוק?

פרופסור מרסלו דסקל

על טיאר דג'רדן

פרופסור ניימן

על טיאר דג'רדן

פרופסור יוסף בן שלמה

אה טיאר דג'רדן

פרופסור ניימן

כן

פרופסור יוסף בן שלמה

טוב, ברוך השם, הוא ביולוג יודע מה זה אבולוציה. נו.

פרופסור ניימן

טיאר דג'רדן התביעות שלו הן מנוגדות לחלוטין לתאוריות המקובלות של הדארוויניזם ואין לנו שום הבטחות של... ושל...

פרופסור יוסף בן שלמה

זה מובן, זה ברור אבל, תראה זה מובן מאליו, אני אמרתי את זה כאן. אני אמרתי שזה תורה, זאת אומרת שזאת תורתו המטפיסטית שהיא לוקחת עובדה אימפירית. לא מתערבת בתיאור הדארוויניזם בדיוק. הוא עצמו מדבר על זה שרק אחוז אחד התפתח, הוא מדבר על כל זה, הוא מדבר על מלחמת הקיום – הכל נכון הוא שואל רק מדוע יש, הרי דארווין עצמו הבין את הדארוויניזם שלו. אפילו דארווין חוטא בציטטה שלו, הסיום של של מוצא מינים

או לא אמירה מדעית, זה איזה מן הרגשה שמדברת על מגמה על התקדמות על השתכללות. אז אני אומר זה הוא צועד כאן מעבר לתיאור, שכמובן אסור לו להגיד שיש מגמה ואסור לו להגיד את כל הדברים האלה.

לכן, אני הבחנתי בזה היטב.

פרופסור מרסלו זסקל

תן לו לגמור טוב, עוד משפט אחד

פרופסור יוסף בן שלמה

לא זה בדיון עצמו נעשה

פרופסור מרסלו זסקל

רגע, עוד משפט אחד.

פרופסור ניימן

המודעות העתידיה עד כמה שאנחנו מבינים את השפה... מורכבת מייחודי, היא כנראה תוצר לוואי לא מכוון של... עצמה שלה כן היו את הכלים את הכללים והיא עכשיו הפכה לדבר שקיים בזכות עצמו, אבל לראות בזה איזושהי מגמה שחייבת להיות זה קיים מגמה מאוד קיימת בתהליך החברה אבל לא בתהליך האבולוציוני.

פרופסור מרסלו זסקל

תודה.

פרופסור יוסף בן שלמה

טוב אני בקריאת הביניים הגבתי, אני חושב שהאבחנה הזאת אני לא הצלחתי כנראה והרב קוק עצמו ממעט במינימום ב- באיזה פנטזיה מדעית שהיתה לו. יש פה משהו שעושים פילוסופים, מה לעשות? גם ברקסון עשתה את זה, זה לא נותן להם שום מקום לקבל פרס נובל בביוכימיה. הם, הם מדברים על תופעה ששואלים, זה שואל פילוסוף – מה זה פה? יש מגמה, אין מגמה – זה המדע לא אומר, אבל יש פה, יש פה התפתחות של יצורים מאורגניזמים פשוטים יותר, פחות מסובכים, פחות שולטים מהסביבה, פחות חופשיים, פחות בעלי תודעה החל מן המיפה ועד לשימפנזה, יש הבדל מבחינת רמת התודעה.

זה שאתה אומר שזה לא שיפור, אז זה באמת נכון, בצדק אסור להגיד את המילה שיפור, אבל אפשר לטעון טענות חזקות שזה כן שיפור אפילו בקריטריונים פשוטים, כגון – שאילולא התודעה העצמית גם לא היתה תורת אבולוציה.

כלומר אם עתה יש הבדל בין מישהו חלק מהאבולוציה בין יצור כזה שיכול לנסח את התיאור עצמו, נדמה לי שיש לזה התקדמות.

אז לכן שואל אדם, פילוסוף – איך להסביר? אז יש הסברים שונים פילוסופיים לא מדעיים ואת האבחנה הזאת ניסיתי להדגיש דווקא שגם הרב קוק עשה.

פרופסור מרסלו דסקל

כן בבקשה.

פרופסור ניימן

אני רק רוצה לצטט אחד ממורי ההוראה של הפילוסופיה הביולוגית שאמר שבין ההקשר לקשר בין המדע והפילוסופיה ואמר כך: "הפילוסופיה נכנסת... בכל מקום שלמדע יש שם קשיים... עובדה שיש פחות פילוסוף ויש המון פילוסופיה של הביולוגיה, של האבולוציה. יש פחות פילוסופיה של... פילוסופיה... שהמדע הוא עוד לא התחיל אפילו עוד לא יודע איך להתחיל לאכול את זה.

פרופסור יוסף בן שלמה

טוב, אני, הרי ברור ש- שאני עצמי אמרתי את זה, אמרתי את האפשרות הזאת יכול להיות שהעובדה שהביולוגיה עדיין אהה כמו שהיה נוהג להגיד פרנקל אמר, פרנקל אברהם, מתמטיקאי האומר שהכימיה היא החלק המלוכלך המסריח של הפיסיקה והייתי אומר הביולוגיה היא החלק הנחות מפני שהיא עדיין לא יכולה לתאר את התופעות, בלי להשתמש במושגים המפוקפקים מבחינה מדעית, אני מציע למי ש-, אני מבין שאתה עוסק בתחום, מי שלא עוסק בתחום, אני ממליץ מאוד לקרוא למשל את דבריו של ישעיהו ליבוביץ בעניין הזה לגבי הייחוד עדיין בגלל, הוא חושב שזה לא בגלל זה אבל זה עניין אחר, של הביולוגיה נחיתותה אם אתה רוצה ואפשר להגיד זה נחיתות הכרחית מפני שהיא עוסקת ביצור כזה, בתופעה כזאת שהיא לא ניתנת לרדוקציה, אבל וודאי שאפשרית בהחלט התפיסה נקרא לה מטריאליסטית נקרא לה באופן כללי, שאכן תעשה רדוקציה של כל התופעות של התודעה ושל התודעה העצמית ושל החיים על תהליכים פיסיקליים וכימיים ולכן בינתיים הוא נותן לפילוסופים כמה וכמה דוגמאות. צריך להיזהר מאוד פילוסוף לא להחזיק כמו שעשו פעם עוד בימי הביניים להציג את התורה הפילוסופית המטפיסטית שלו כתורה מדעית. ולכן אני חושב שיש כאן דוגמא מעניינת של תפיסה כזאת, בעיקר כמו שאמרת זה אולי אומר לך אין חי האדם שתראה איך הוא חושב אהה בתוך הוגה יחיד במינו זה נכון.

פרופסור מרסלו דסקל

טוב אני שמח שמשאירים לפילוסופים משהו לעשות, אבל אני חולק על קביעתך, אבל זה נושא לדיון אחר. אני לא חושב שהפילוסופיה רק עוסקת בשאריות של המדע או בנקודות שבהן למדע יש קשיים.

היתה לך שאלה אחרונה

פרופסור ניימן

אני הבנתי שהרב קוק העניק משמעות דתית לאבולוציה. לא ראיתי היכן הוא הסמיך את המחשבה שלו על מה שנאמר בתורה. . . . כאן בצורה מאוד פשוטה שזאת תוכנה של אנשים פשוטים אבל בכל אופן הדברים לא כל כך מתיישבים עם מה שנאמר.

פרופסור יוסף בן שלמה

יש לי שעה הרצאה, אז בוא בוא לסמינר שלי תלמד, כלומר זה לא פייר אתה צודק. (מהשלב הזה ועד לסיום ההקלטה, פרופסור בן יוסף לא נשמע ברור כלל, הוא לא מדבר אל המיקרופון, ודבריו לא נשמעים בברור):

הוא . . . עקרונית מה שאומר עקרונית, תשמע אתה מוכרח לפרש . . . לא יכול, לא רק. . . . כלומר הוא קובע . . . מימי הביניים. . . אני חייב אין לי ברירה לא מפני . . . מדע אלא מתוך הטקסט עצמו לגבי הפרשנות הזאת. . . כלומר השאלה הפרשנית איך לפרש זה אפשר לקרוא בכתבים הפרשניים שלו. אולם לא כתוב שהתורה. . . בכלל. כלומר זה באמת אני מעדיף לדבר על נושא פילוסופי. כלומר בכלל לא צריך ליישב את המחשבה שלי עם מה שנאמר בתורה. זה דבר זה בהחלט. . . מוכח היטב את המשמעות הלא . . . זה בכלל. . . אז זה זה שאלה הייתי אומר פרשנית הייתי אומר . . . אני בא להעמיד כאן הרי . . . אני בא להעמיד כאן תורה שבהחלט נותנת . . . לפרשן . . . הוא אומר מי . . . את התורה ויגיד שיש הכתוב שאדם נוצר אהה עפר מן עפר . . . הרי זו . . . אתה בא וצועק אתה בא . . . נכון, אתה בא וצועק זה משפט הקופים הידוע על שפילוסוף אמר . . . יעקוב, כלומר . . . עד שאתה לא לומד אז אתה לומד את התורה. . . הרי התורה אומרת איך אדם נברא, לא יעקוב אלא מי . . . מהתנ"ך. . . תודה.